

ной економіки. *Визначено, що саме організаційно-управлінської діяльності в умовах мотиваційно-орієнтованої економіки належить одна з ключових функцій ефективного формування і прогресивного розвитку підприємства в загальному розрізі. Глибоко розглянуто теоретичні основи реалізації і вдосконалення діяльності підприємства в умовах мотиваційно-орієнтованої економіки в організаційному і управлінському аспектах на основі відповідних системних закономірностей, особливостей в контексті забезпечення ефективності діяльності підприємства і виділення основних факторів формування.*

INSTITUTIONAL AND MANAGEMENT ACTIVITIES OF ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF INCENTIVE-ORIENTED ECONOMY

The paper considers the scientific and theoretical features of the implementation of organizational and management activities of enterprises under motivational-oriented economy. Specifying what organizational and management activities in terms of motivational-oriented economy belongs to one of the key features of effective formation and progressive development of the company in general terms. Profound theoretical bases of the implementation and improvement of the company in terms of motivational-oriented economy in the organizational and managerial aspects of the system in accordance with relevant laws, features in the context of ensuring the effectiveness of the company and the release of the key factors shaping.

Стаття надійшла 06.11.2014

УДК 657.422.8

Т. Б. Шира

Українська академія друкарства

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ

Розкрито основні аспекти зарубіжної практики організації обліку розрахунків з покупцями. Особливу увагу приділено класифікації дебіторської заборгованості в зарубіжних країнах, розкриттю інформації про дебіторську заборгованість у фінансовій звітності різних країн.

Дебіторська заборгованість, показники дебіторської заборгованості, сумнівна вимога, рахунки до отримання, векселі до отримання, резерв по сумнівних вимогах

Характерною особливістю сучасного розвитку економіки України є глибокі економічні перетворення. Ринкові відносини вимагають перегляду системи бухгалтерського обліку, одним із центральних елементів якої є облік взаєморозрахунків суб'єктів господарювання. На сьогодні одним з найбільш складних і суперечливих питань українського обліку є облік дебіторсько-кредиторської заборгованості, що пов'язано з існуванням проблеми неплатежів.

Суб'єкти господарювання на перший план висувають вирішення власних проблем замість виконання фінансових зобов'язань по платежах перед партнерами. Відсутність майнової відповідальності за невиконання власних договірних зобов'язань дає їм змогу ухилитися від взаєморозрахунків з партнерами. Вирішення вищезазначеної складної проблеми багато в чому залежить від удосконалення бухгалтерського обліку взаєморозрахунків.

Одними з причин такого становища є недостатня теоретична розробка питань оцінки заборгованості і недосконала методика відображення інформації про розрахунки в системі рахунків бухгалтерського обліку, суперечності між фінансовим і податковим обліком.

Велике коло питань, пов'язаних з пошуком пріоритетних напрямів підвищення ефективності використання оборотних активів, розглядається в наукових працях зарубіжних і вітчизняних учених. Дослідженнями питань оцінки стану дебіторської заборгованості підприємств займалися І. О. Бланк, М. Д. Білик, Ф. Ф. Бутинець, А. Д. Бутко, О. М. Бандурка, Л. А. Бернстайн, С. Ф. Голов, Л. В. Городянська, І. П. Заїка, М. І. Ковальчук, Т. М. Ковальчук, М. Я. Коробов, Р. О. Костирко, В. М. Костюченко, Г. О. Кравченко, С. А. Кузнєцова, Л. О. Лігоненко, А. А. Мазаракі, Є. В. Мних, Г. В. Митрофанов, Л. В. Нападовська, В. О. Мец, П. Я. Попович, Г. В. Савицька, В. В. Сопко, Н. В. Тарасенко, А. О. Таркуця, Ю. М. Тютюнник, А. В. Чупіс, А. П. Шаповалова, В. О. Шевчук, О. А. Шевчук й інші. Проте практична оцінка стану дебіторської заборгованості висвітлена недостатньо.

Разом з тим, вивчення наукових праць і практика господарської діяльності свідчать про те, що деякі з теоретичних положень відносно трактування розрахунків, заборгованості та зобов'язань є дискусійними, а ряд важливих аспектів їх організації, оцінки та методики обліку потребують удосконалення. До того ж залишається невирішеним ряд теоретичних і практичних питань щодо забезпечення інформаційних потреб внутрішніх користувачів.

Мета цієї статті — на основі узагальнення практики організації обліку розрахунків з покупцями й класифікації дебіторської заборгованості в зарубіжних країнах, а також розкриття інформації про дебіторську заборгованість у фінансовій звітності різних країн виявити напрямки удосконалення вітчизняного підходу до формування дебіторської заборгованості.

Дебіторська заборгованість — це заборгованість фізичних та юридичних осіб перед підприємством, яка відображається в обліку як актив, тобто право на отримання певної грошової суми (товару, послуги) з боржника [9]. Величина дебіторської заборгованості відіграє важливу роль у життєдіяльності підприємства, оскільки це завжди є відтоком оборотних коштів. Зростання дебіторської заборгованості в динаміці пов'язане із зменшенням імовірності її погашення, що може бути спричинене не тільки фінансовими проблемами покупців, але й недостатньою організацією діяльності бухгалтерії та юридичної служби щодо претензійно-позовної роботи підприємства [2, с. 48].

Дебіторська заборгованість покупців є однією з найбільш вагомих частин активів підприємства. Займає домінуючу позицію в структурі оборотного капіталу підприємств різних сфер діяльності. Її облік впливає на результати господарської діяльності й на розкриття інформації про фінансовий стан. Визнання дебіторської заборгованості покупців, її оцінка та стягнення в різних країнах мають свої особливості [3, с. 38].

У системі міжнародних стандартів фінансової звітності (далі МСФЗ) визнання, класифікація та оцінка дебіторської заборгованості чітко не визначені. Щодо класифікації дебіторської заборгованості, то в зарубіжних країнах у балансі існують лише загальні правила рекомендаційного, а не директивного характеру. Довгострокові векселі до отримання, згідно з положеннями системи загальноприйнятих принципів бухгалтерського обліку США, також класифікуються як поточна дебіторська заборгованість, оскільки вважаються високоліквідними [4, с. 255]. Класифікація дебіторської заборгованості в розрізі зарубіжних країн подана на рис. 1.

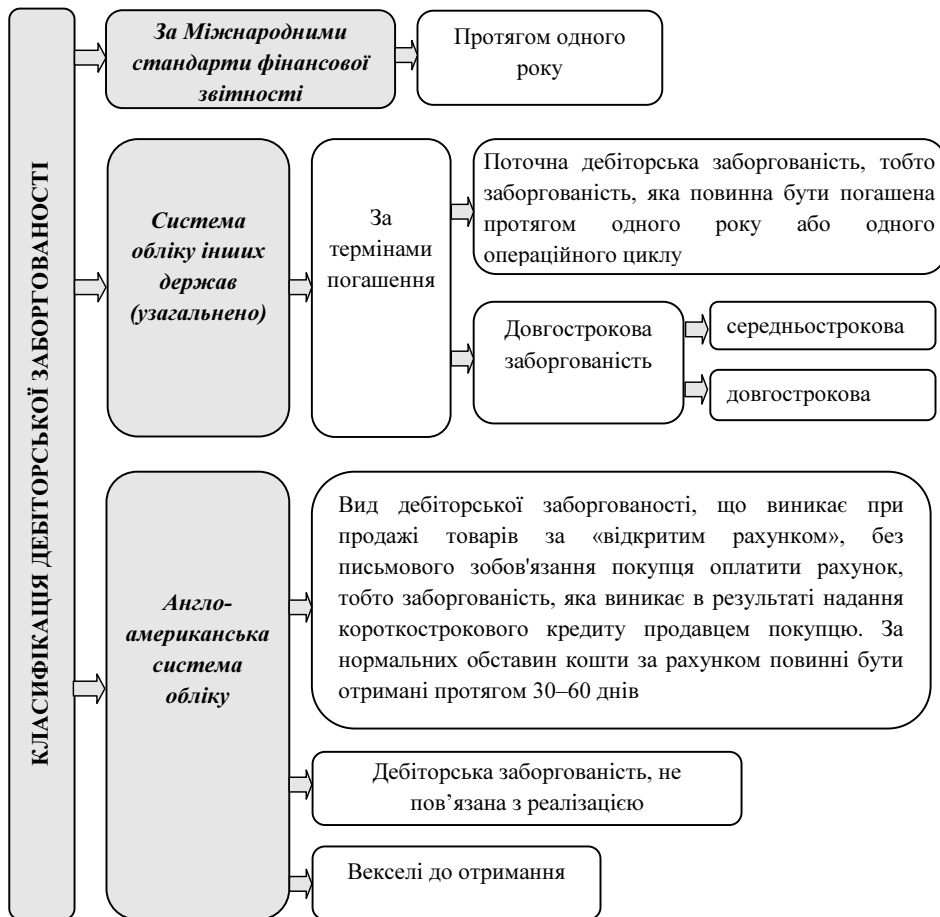

Рис. 1. Класифікація дебіторської заборгованості в зарубіжних країнах

Важливе значення в бухгалтерській практиці мають відображення сумнівної дебіторської заборгованості і створення резервів під безнадійні борги. У США компанії при списанні своєї дебіторської заборгованості по рахунках можуть передавати її третій особі, ліквідувавши останню таким чином, й отримати певну суму грошей [8, с. 125]. Способи передачі дебіторської заборгованості в країнах США окреслені на рис. 2.

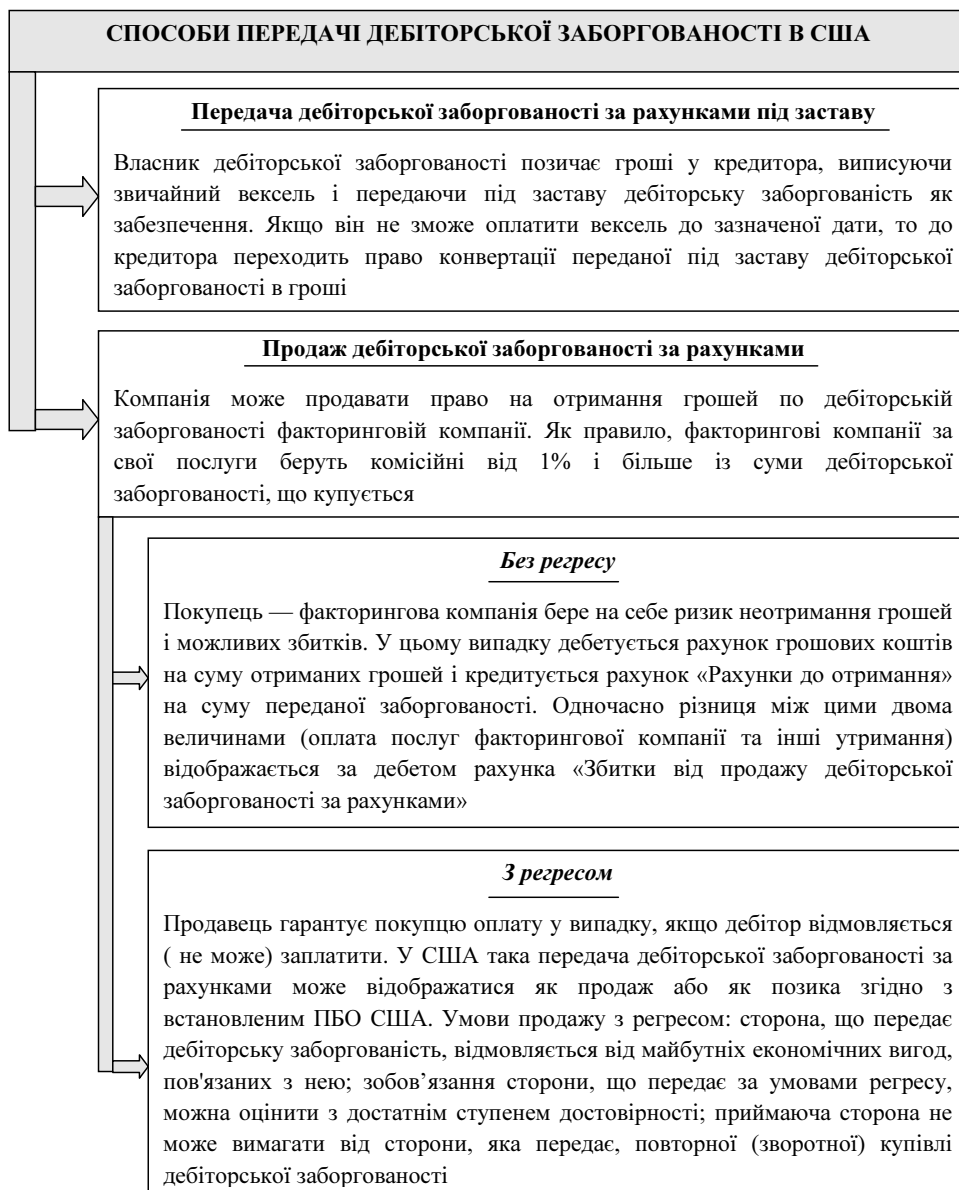

Рис. 2. Способи передачі дебіторської заборгованості в США

Важливу роль за кордоном, особливо в Європі, відіграє розкриття у фінансовій звітності дебіторської заборгованості. У більшості випадків вона відображається перерахованими групами: рахунки до отримання; векселі до отримання; дебіторська заборгованість, не пов'язана з реалізацією. У балансі розрахунки з дебіторами відображаються за найменшою вартістю: первісною або вартістю на дату складання балансу [7, с.305].

Рішення про порядок розміщення різних видів дебіторської заборгованості в балансі і ступінь деталізації цих статей приймає сама компанія, і тому в різних компаній склад і структура дебіторської заборгованості в балансі будуть різні на відміну від балансу за українськими положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, який жорстко регламентує форму формування цієї статті [10]. Інформація про рахунки і векселі до отримання від представників і працівників компанії, а також від афільованих підприємств повинна бути самостійно окремо розкрита у фінансовій звітності [5, с.297]. Відмінні тенденції й особливості обліку дебіторської заборгованості в зарубіжних країнах подані в табл. 1 [1, 5–8].

Таблиця 1

**Порівняльна характеристика обліку
дебіторської заборгованості в зарубіжних країнах**

РОЗКРИТТЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ	
Україна	Дебіторська заборгованість відображається в балансі за первісною вартістю за мінусом резерву сумнівних боргів. Величина резерву визначається виходячи з платоспроможності окремих дебіторів або на підставі класифікації дебіторської заборгованості
Польща	Короткострокова дебіторська заборгованість охоплює всю заборгованість за товари та послуги, а також усю або частину іншої заборгованості, що не зараховується у фінансові активи, але вимагає погашення протягом 12-ти місяців від дати балансу
Російська федерація, Республіка Білорусь	Дебіторська заборгованість відображається в балансі в наступних статтях: а) дебіторська заборгованість (платежі по якій очікуються більш ніж за 12 місяців після звітної дати), у т. ч. покупці і замовники, векселі до отримання, заборгованість дочірніх товариств, аванси видані, заборгованість учасників (засновників) за внесками до статутного капіталу, інші дебітори; б) дебіторська заборгованість (платежі по якій очікуються протягом 12-ти місяців після звітної дати), у т. ч. покупці і замовники, векселі до отримання, заборгованість дочірніх товариств, заборгованість учасників (засновників) за внесками до статутного капіталу, аванси видані, інші дебітори
Естонія	Згідно із Законом про бухгалтерський облік та Інструкцією про зміст статей балансу бухгалтерського річного звіту дебіторська заборгованість подається в трьох статтях: а) несплачені покупцями рахунки; б) векселі покупців; в) сумнівні рахунки (зі знаком мінус). Неотримані від покупців суми, у надходженні яких є сумніви, відображаються в складі витрат відповідно до розділу 2 статті 24 Закону про бухгалтерський облік

Продовж. табл. 1

Федеративна Республіка Німеччина	Окремої уваги заслуговує підхід до дебіторської заборгованості в іноземній валюті. У балансі розрахунки з дебіторами, як правило, відображаються за найбільш низькими показниками первісної вартості і вартості за курсом на дату складання балансу. На відміну від розрахунків з дебіторами у розрахунках з кредиторами використовується протилежне правило. Таким чином, збитки від коливання валютних курсів визнаються, а прибуток — ні. Згідно з останніми змінами в законодавстві дебіторська заборгованість може відображатися в балансі за курсом на дату складання, але в пояснювальній записці необхідно обов'язково розкрити використовувані облікові методи
МСФЗ	Дебіторська заборгованість «підстраховується» створенням відрахувань на безнадійну заборгованість, виходячи з досвіду минулих років

Отже, вивчивши міжнародний досвід обліку розрахунків з покупцями, можна зробити висновок, що в кожній країні склалася самостійна і налагоджена система ведення бухгалтерського обліку. Кожна із систем має свої переваги і недоліки, спільні та відмінні риси. Досвід зарубіжних країн послужив розвитку не тільки обліку розрахунків з покупцями, а й всього бухгалтерського обліку загалом на території України.

Для забезпечення ефективності організації та проведення обліково-аналітичних процедур щодо дебіторської заборгованості необхідно:

вести зміни до положень (стандартів) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» та 13 «Фінансові інструменти» щодо усунення розбіжностей трактування сутності дебіторської заборгованості;

вдосконалити політику управління дебіторською заборгованістю на підприємстві;

підприємствам обирати систему класифікації дебіторської заборгованості самостійно залежно від завдань, які ставить управління перед системою обліку;

використовувати метод нарахування резерву сумнівних боргів на підставі класифікації дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги за строками непогашення (відповідно до 3-х, 6-и і 12-и місяців);

використовувати метод розрахунку з покупцями, що широко застосовується в країнах з розвинутими ринковими відносинами, — метод надання знижок за достроковою оплати;

створювати резерв сумнівних боргів за результатами інвентаризації дебіторської заборгованості в кінці року перед складанням звітності, а використовувати його протягом звітного року.

Таким чином, узагальнення проведеного дослідження дозволяє дійти висновку, що впровадження міжнародних стандартів обліку у вітчизняну практику вимагає передусім узгодженості між вітчизняними та зарубіжними системами обліку на основі уточнення на законодавчому рівні економічної сутності окремих складових господарських засобів підприємств і джерел їх формування, статей балансу, методів оцінки, порядку відображення на рахунках.

1. Береза С. Л. Класифікація дебіторської заборгованості: нові підходи / С. Л. Береза // Вісник ЖІТІ. — 2001. — № 14. — С. 156. 2. Боліцька В. В. Борги підприємств України: проблеми не розв'язуються / В. В. Боліцька // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 2. — С. 48–60. 3. Бондаренко О. С. Сучасні підходи до обліку дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці господарювання / О. С. Бондаренко // Інвестиції: практика та досвід. — 2008. — № 18. — С. 36–39. 4. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Ф. Ф. Бутинець, Л. Л. Горецька. — Житомир: ПП «Рута», 2002. — 544 с. 5. Воронко Р. М. Облік у зарубіжних країнах : навч. посіб. / Р. М. Воронко. — Львів: Магнолія — 2006, 2009. — 744 с. 6. Городянська Л. Особливості організації обліку дебіторської заборгованості на підприємстві / Л. Городянська // Бухгалтерський облік і аудит. — 2007. — № 6. — С. 9–17. 7. Губачова О. М. Облік у зарубіжних країнах : підруч. / О. М. Губачова, С. І. Мельник. — К.: Центр учбової л-ри, 2008. — 432 с. 8. Лучко М. Р. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах : навч. посіб. / М. Р. Лучко, І. Д. Бенько. — К.: Знання, 2006. — 311 с. — (Вища освіта XXI ст.). 9. МСБО 1 «Подання фінансових звітів» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://buhgalter911.com>. 10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість». Зареєстровано в Мін. юстиції України 25.10.1999 р. за № 725/4018.

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕТА РАСЧЕТОВ С ПОКУПАТЕЛЯМИ

Раскрыты основные аспекты зарубежной практики организации учета расчетов с покупателями. Особое внимание уделено классификации дебиторской задолженности в зарубежных странах, раскрытию информации о дебиторской задолженности в финансовой отчетности различных стран.

FOREIGN EXPERIENCE OF ACCOUNTING SETTLEMENTS WITH BUYERS

The article focuses on the main aspects of foreign practice of accounting with customers. Particular attention is paid to the classification of receivables in foreign countries, as well as disclosure of receivables in the financial statements of different countries.

Стаття надійшла 10.10.2014